

Remissvar över departementspromemorian Moderna – en ny myndighet för modern konst, arkitektur och design (Ds 2025:2)

Sammanfattning

Bildkonst Sverige motsätter sig förslaget om inordning av ArkDes och Statens konstråd i Moderna Museet i sin nuvarande utformning. Förslaget riskerar att sänka kvaliteten, och på sikt starkt begränsa arbetet med offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer i hela Sverige. Bildkonst Sverige gör bedömningen att utredningens riskanalys har så pass allvarliga brister att den inte duger som underlag för ett beslut om sammanslagning. När resurserna för kultur krymper och kulturen är viktigare än någonsin för att skapa sammanhållning i tider av kris, bör man inte föreslå omfattande förändringar utan att göra en betydligt skarpare analys av konsekvenserna för dessa viktiga verksamheters konstnärliga utveckling.

Alternativ lösning genom en sammanslagning av ArkDes och Statens konstråd

Bildkonst Sverige har stor förståelse för att det kan vara relevant att utreda sammanslagningar och eventuellt positiva effekter. Att driva en myndighet kräver stora resurser och det är bra att ibland se över givna ramar. Men om syftet är, som utredningen föreslår, att både spara in på administrativa kostnader och att höja verksamheternas kvaliteter, är det avgörande att arbetet görs med djup förståelse för verksamheternas särart och förståelse för de förutsättningar som är väsentliga för konstnärlig utveckling.

Bildkonst Sverige ser att det särskilt är inordnandet av Statens konstråd i Moderna Museet som är problematiskt för bildkonstens utveckling. Dels på grund av den maktkoncentration som det skapar och dels på grund av verksamheternas skilda karaktär. En lösning där Statens konstråd slås ihop med ArkDes skulle för bildkonstens skull vara mindre problematisk. Inom området gestaltning av gemensamma miljöer, som båda verksamheterna har uppdrag inom, finns dessutom större möjligheter till synergier. Att verksamheterna är mer jämnstora gör också risken mindre för att en av dem kommer att dominera den andra vid ett samgående.

Statens konstråd bör inordnas i Moderna museet (avsnitt 4) samt Obalans mellan myndighetens verksamheter (avsnitt 5.3.2)

Utredningsförslaget

Uppgifterna vid Statens konstråd bör inordnas i Moderna museet och därmed bli en del av den nya myndigheten Moderna – myndigheten för modern konst, arkitektur och design. Eftersom både ArkDes och Moderna museet, till skillnad från Statens konstråd, är museer finns en risk att museiverksamheten blir dominerande, på bekostnad av verksamhet inom gestaltning av gemensamma miljöer.

Bristande förståelse för att museiverksamhet och främjandeverksamhet kräver skilda kompetenser

Bildkonst Sverige motsätter sig förslaget i sin nuvarande utformning, eftersom utredningen brister i analysen av verksamheternas särskilda kompetensbehov. I utredningen konstateras att museiverksamheterna skiljer sig från Statens konstråd och den del av ArkDes som har ett samhällsuppdrag. Men det saknas en grundläggande förståelse för de stora skillnader i fråga om kompetens och ledarskap som finns mellan att å ena sidan fylla en museibyggnad med publik verksamhet och att vårda en samling, och å andra sidan att vara ute i hela landet i både produktion och kunskapsspridning.

För ett museum är målet att besökare ska komma till byggnaden. Det betyder att allt arbete går ut på att vara den nod som andra kommer till. För Statens konstråd som arbetar men att producera nya konstverk över hela Sverige är dynamiken motsatt. För detta krävs en arbetskultur och rutiner som garanterar omfattande samarbete med andra. För såväl ArkDes som Statens konstråds främjandeuppdrag kring gestaltning av gemensamma miljöer krävs en kultur av att facilitera så att andra kan göra, att lyssna in och vara en katalysator för andras aktiviteter. Det är lite förenklat motsatsen till att driva ett publikt museum.

Precis som utredningen själv för fram finns en överhängande risk att arbetet med gestaltad livsmiljö försvagas väsentligt om inordningen sker på det sätt som utredningen föreslår. Det handlar både om den offentliga konsten och utvecklingen av våra gemensamma miljöer, vilket i motsats till utredarens bedömning kan leda till att sammanslagningen får stora konsekvenser ur ett samhällsperspektiv.

Samgåendet skapar en starkare kulturmyndighet (avsnitt 5.1.1)

Utredningsförslaget

En sammanslagning kommer att skapa samordningsvinster.

Analys av samordningskostnader saknas liksom lärdomar från liknande sammanslagningar

Bildkonst Sverige saknar en analys vad gäller de kostnader som kan uppstå vid sammanslagningar samt en konsekvensanalys baserad på kunskap från tidigare sammanslagningar. Det stämmer att det är svårt för små myndigheter att få in relevant kompetens främst inom administration och att myndighetsarbete tar onödigt stort utrymme i deras verksamhet. Att skapa strukturer där kärnverksamheten stärks genom att administration avlastas är alltid ett bra mål. Men med den föreslagna formen för sammanslagning finns också risk att själva samordningen med en ny ledningsnivå kommer att kräva mer resurser. Detta resonemang lyser med sin frånvaro.

I utredningen saknas dessutom helt analys av effekten av andra sammanslagningar som till exempel Statens historiska museer och Världskulturmuseerna. Vad blev bättre och vad blev

mindre bra? Det är värt att notera att dessa sammanslagningar skett mellan verksamheter med samma verksamhetsform, det av ett museum, men att den nu föreslagna är mellan verksamheter med olika uppdrag och arbetskultur. Även internationella exempel som sammanslagningen av flera konstinstitutioner till nuvarande Nasjonalmuseet i Oslo saknas.

Märkligt nog saknas också analys av verksamheternas tidigare historia. Dels den uppdelning som skedde mellan Nationalmuseum och Moderna museet år 1999. Detta var en uppdelning som upplevdes som väsentligt för verksamheternas kvalitet och som ingen sedan ångrat. Inordnandet av Fotografiska museet i Moderna museet och sedermera avveckling torde tvärtom vara ett avskräckande exempel. Det kan konstateras av fotografiet blev betydligt mindre synligt efter denna inordning. I utredningen finns inget resonemang som visar att samma sak inte skulle hända med ArkDes samling.

Ekonomiska resurser och förutsättningar (avsnitt 5.2.2)

Utredningsförslaget

Den nya myndigheten bör ha ett förvaltningsanslag utan anslagsposter för de olika verksamhetsgrenarna. Det ska vara upp till myndighetens ledning att besluta om den interna budgeten.

En sammanslagning av myndigheternas förvaltningsanslag utan reglering riskerar att äventyra stödet till samtidskonstens organisationer

Bildkonst Sverige motsätter sig förslaget att förvaltningsanslaget för myndigheterna slås ihop utan reglering. Förslaget tyder på en djup okunskap kring dynamiken i de olika formerna av verksamhet. Ett museum behöver ständigt fyllas med innehåll och publik, och hyran måste betalas. I kärva tider kommer nedskärningar därför per automatik att drabba de mer rörliga delarna av verksamheten, det vill säga de som sker utanför huset, i det offentliga rummet, över hela Sverige. Statens konstråds viktiga främjandeuppdrag för att stötta utvecklingen i samtidskonstens organisationer, riskerar att prioriteras ner. Detta är mycket oroande med tanke på de små resurser som redan finns för bildkonsten i Sverige.

Bedömning av personella konsekvenser (avsnitt 5.2.3)

Utredningsförslaget

Organisationsförändringen ska ske genom att uppgifterna vid ArkDes och Statens konstråd inordnas i Moderna museet med en verksamhetsövergång för ArkDes och Statens konstråds medarbetare.

En inordning utan att Moderna museets organisation görs om riskerar att frågor rörande offentlig konst, arkitektur, design, gestaltad livsmiljö och samhällsbyggande nedprioriteras

Bildkonst Sverige motsätter sig förslaget att Statens konstråd och ArkDes ska inordnas i Moderna Museets befintliga organisation utan att den sistnämnda görs om. Moderna Museet har en mycket hög kompetens inom sin egen verksamhet, modern och samtida konst, samt museiverksamhet. De saknar av naturliga skäl kompetens inom offentlig konst, arkitektur, design, gestaltning av gemensamma miljöer och samhällsbyggande. Med en sådan ledning är riskerna än större att resurser prioriteras om till förmån för museiverksamhet inom modern och samtida konst. Men lika allvarligt är att kvaliteten i verksamheten äventyras om ledningen inte har djup förståelse för de olika verksamheternas specifika karaktärer och behov. Inte heller när det gäller den föreslagna nya styrelsen lyfts att den bör ha kompetens avseende hela verksamheten.

Bedömning av risker med ett samgående (avsnitt 5.3)

Utredningsförslaget

Utredningen har identifierat ett antal risker med organisationsförändringen, bl.a. risken att skapa en maktkoncentration som riskerar att minska den konstnärliga mångfalden i statens konstsamling.

Maktkoncentration inom bildkonstområdet

Bildkonst Sverige instämmer i utredningens bedömning. Moderna museet och Statens konstråd är redan idag aktörer med stor makt över det svenska konstlivet. Även om verksamheterna hamnar inom olika avdelningar i den nya organisationen kommer denna samling av makt riskera att hämma utvecklingen av bildkonsten i Sverige genom att i princip alla inköp och produktion och en stor del av utställningar på den statliga nivån görs av samma myndighet. Bildkonst Sverige ser inte att utredningen presenterar ett tillfredsställande svar på denna utmaning.

Konstnärliga ledare på tillsvidareanställningar riskerar minskad konstnärlig mångfald och sämre kvalitet i verksamheterna

Bildkonst Sverige finner det är anmärkningsvärt att det saknas en bedömning av risken med tillsvidareanställda konstnärliga ledare för de respektive verksamheterna. För ett rikt och varierat konstliv krävs en mångfald av aktörer och att konstnärliga ledarskap roterar. Detta är även viktigt för att balansera den makt som följer med att leda en stor konstorganisation. I ett litet land som Sverige är detta särskilt viktigt. De tidsbegränsade uppdrag för myndigheternas chefer som gäller idag är avgörande för ett sunt och varierat konstliv.

Utredningen skriver att den vill att kvaliteten i verksamheterna ska öka. Om inordnandet genomförs enligt nuvarande förslag kommer de tre verksamheterna att ha konstnärliga ledare som är tillsvidareanställda. Att Sveriges viktigaste konstaktörer samt ArkDes ska ledas av samma personer utan tidsbegränsning innebär en avgörande risk för försämrad kvalitet i verksamheterna. För att få till konstnärlig förnyelse behöver konstnärliga ledare bytas ut kontinuerligt.